

DENISA BALLOVÁ

Prečo ma mama opustila?

KATALPA, Jakuba. 2012. *Němci*. Brno : Host.

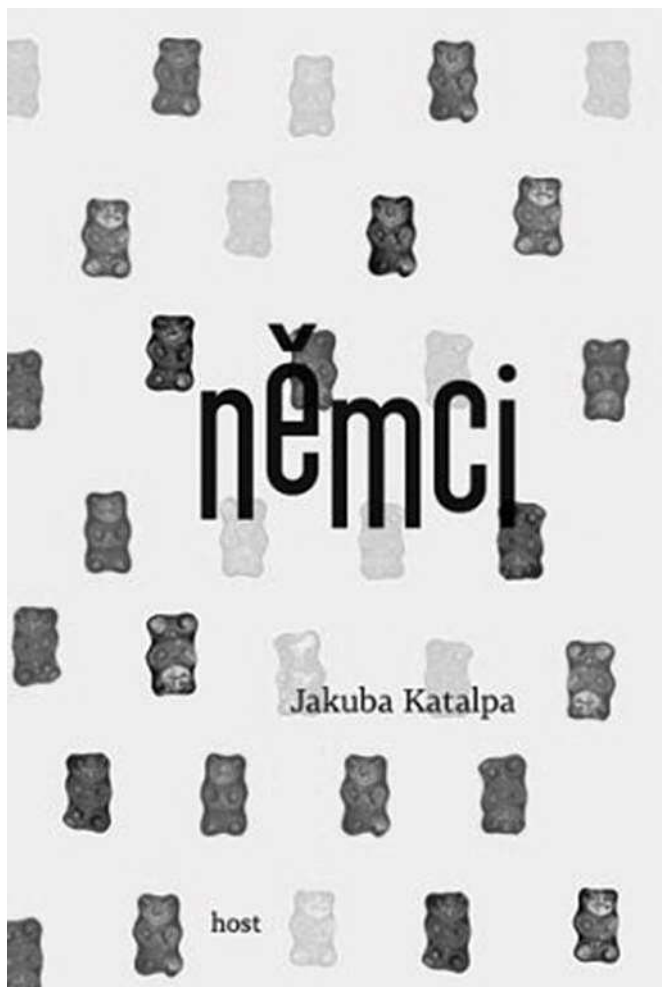
TÉMA
JAKUBA KATALPA

Nikto tomu vzťahu neveril. Ona bola pre neho príliš rozhládená, on bol pre ňu nevzdelaný. Spoznali sa v práci. Ona sa do neho zaľúbila, on mal vtedy inú. Vlastne partnera mala aj ona, ale z krízy sa už nevyhrabala a skončila v jeho byte. O tom, ako sa k nej správal, povedala až s odstupom času. Až neskôr priznala, ako jej nadával na verejnosti, ponižoval ju pred ostatnými vo výťahu. Zhadzoval ju preto, ako sa obliekala a líčila. Dovtedy sa však nikto neodvážil zasiahnuť. Ona sa za neho hanbila, jemu to bolo jedno. Po jednej agresívnej hádke mi zaklopala na dvere. Odkrojila som jej z koláča, zapla hudbu a obliekla perinu. Plakala, sem-tam niečo zašepkala, ale po noci u nás na gauči sa k nemu vrátila. Bol to beznádejný prípad. Sama musela prísť na to, že sa takto zničí. Občas som na ňu myslela, na to, ako so všetkým bojuje. Niekedy som mala napísaných pár viet a otázok, ktoré som však radšej neodoslala. Naše priateľstvo sa totiž pre tento vzťah skončilo. Opäť som na ňu myslela, keď som čítala román *Němci* od českej autorky Jakuby Katalpy. Hlavná hrdinka Klára sa správa rovnako. Trápi sa pre nevysvetlené chyby a hlúpe nedorozumenia. To sa však deje až po tom, ako prichádza do malej dediny v Sudetoch ako učiteľka. Príšerne nešťastná necháva v rodnom Nemecku rodičov, prácu aj pár priateľov. Chce jednoducho začať odznova v čase, keď jej krajina rozpúta svetový konflikt. Netuší, že aj začiatky musia mať svoje pokračovania. To však nastane až v polovici výbornej knihy českej autorky s vlastným menom Tereza Jandová. Dovtedy je to hlavne príbeh o hľadaní odpovede na otázku, prečo matka opustila svoje dieťa.

Jakuba Katalpa svoj tretí román nenapísala chronologicky. Začína sa niekedy v súčasnosti, keď hlavná rozprávačka (bez mena) pátra po matke svojho otca. Možno by bolo jednoduché nazvať ju jej babičkou, avšak nikdy sa s ňou nestretla. Jediné spojenie jej v detstve zabezpečovali balíky z Nemecka, ktoré posielala svojim vnúčatám. Samozrejme tam boli sladkosti, o ktorých deti v socialistickom Československu ani nesnívali, vrátane gumených medvedíkov (preto taká obálka knihy). O svoju druhú babičku, ako jej hovorí, sa začína zaujímať po pohrebe svojho otca. Na rozdiel od bratov chce zistiť, prečo ho kedysi jeho skutočná matka Klára Rissmanová odložila a nechala náhradným rodičom. Sprvu preto román pôsobí ako detektívka, mnohé sa dozvedáme len v náznakoch. Úvodná kapitola, ktorá sa odohráva prevažne v Česku a neskôr v Nemecku, sa končí ďalšími otáznikmi. Nič nie je zodpovedané, to si autorka necháva na neskôr: „Stejně jako ona jsem i já znala všechny účastníky rodinného dramatu, je-

DENISA BALLOVÁ vyštudovala žurnalistiku a politológiu v Bratislave. Štyri roky pracovala v SME, odkiaľ v septembri 2014 odišla študovať žurnalistiku do Aix en Provence. V rámci štúdia pol roka stážovala a žila v Paríži. Na Slovensko sa vrátila v auguste 2015, aby ho opäť opustila v máji 2016 a na istý čas sa usadila v estónskom Tartu. Momentálne žije v Prahe a píše pre *Denník N*.

diný rozdíl byl v nasvícení scény, každá z nás se na ni dívala odjinud; viděli jsem pouhý výsek celku“ (s. 49) – hovorí rozprávačka o stretnutí s Gertrude, svojou nemeckou tetou, za ktorou sa vyberie, aby zodpovedala otcovu bolestivú otázku, ako mu to mama mohla urobiť: „Dotkla se mě téměř šedesát let stará bolest, a tentokrát to není pouze bolest mého otce, tolikrát deklamovaná a prožívaná bezmála slavnostně, ale hlodá ve mně ještě něco jiného, nejistota a zármutek, zjištění, že mezi pravdou a lží je tak tenká hranice, že ji lze setřít jediným pohybem ruky, kmitnutím očních víček“ (s. 50). Strih. Podíme do Nemecka.

V roku 1912, keď ešte existovalo Rakúsko-Uhorsko a Nemecká ríša, sa Franziske a Konradovi Kolmannovým narodila Klára. A ňou sa to všetko začína. Katalpa v druhej časti románu predstavuje jej rodinu a predkov v krátkych kapitolách, ktoré môžu pripomínať film. Česká autorka, ktorá vyštudovala bohemistiku, výborne narába s jazykom. Text plynie sám, vety majú dobré tempo a slová svoje miesto. Žiadne nie je navyše. Rozprávanie nie je kostrbaté, ale nadväzuje na seba aj napriek tomu, že autorka sa nebojí odbočiť do minulosti, predstaviť ďalšiu postavu a ozrejmiť dejinné súvislosti. Jej román ale neponúka žiadnu historickú výpoveď. *Němci* sú predovšet-

kým príbehom o rodine, o jej dôležitosti a nenahraditeľnosti bez ohľadu na to, či je vo svete vojna alebo mier.

„Bylo tedy možné zůstat stát i uprostřed dravého proudu“ (s. 379) – spomína si Klára na svoje detstvo s inšpiratívnou babičkou. Je to zároveň jediná veta, ktorú som si v knihe podčiarkla. Román neobsahuje veľké myšlienky, ale veľký príbeh. A to je len dobre. Pretože táto kniha si zaslúži pozornosť. Nie je prvoplánová, neobsahuje kliše, ponúka netradičný pohľad na Nemcov a Nemky v anektovanom českom území. Navyše, postavy sú uveriteľné. Každá má svoj mikrosvet, do ktorého nám Katalpa dovoľuje nahliadnuť. Neodkrýva všetko, očakáva totiž vnímavé publikum, ktoré sa rýchlo zorientuje v osobách tvoriacich Klárin svet. Najskôr ten nemecký, neskôr aj český a vlastne takisto nemecký.

Klára počas svojho dospievania nezažíva veľké sklamanie, tie na ňu čakajú v dospelosti, keď sa prvýkrát zamiluje. Neskôr sa zasnúbi, chystá svadbu a počas druhej svetovej vojny odchádza do Sudet. Nechce pracovať v továrni, ale učiť v triede. Až v malej českej dedine zisťuje, že ešte náročnejšie to bude ďaleko od domova. Ľudia sa jej stránia, neveria jej a očakávajú zradu. Klára sa preto cíti sama, vykorenená zo svojej krajiny a rodiny, na cudzom mieste nemá nikoho. „Chtěla jsem hlavní hrdinku vymodelovat jako prototyp ženy, která musí z ně-

jakého důvodu opustit prostředí, které zná, a odchází někam, kde je vydána na pospas osudu, okolnostem. A připadlo mi, že profese učitelky to splňuje," vysvětlila pro Český rozhlas Katalpa, která detstvo trávila aj v prihraničnej oblasti s rodičmi v chalupe po Nemcoch.¹ „Ten příběh je víceméně fiktivní, až na pár drobných odboček, kdy jsem se nechala inspirovat vyprávěním jiných lidí," vysvětlila autorka motívy svojho písania o Nemcoch.

Klára v Sudetoch nadväzuje vzťahy len veľmi pomaly. Najbližšie sa dostane k Weissmannovi, ktorý pre vojnu prišiel o manželku a sám vychová dcéru. Hoci by si ho za normálnych podmienok ani nevšimla, na konci sveta sa na neho spoľahne. Túži po ňom, aj keď ich vzťah tají, aby ešte viac netrpela: „*Vlastní křehkost jí rozčilovala, zatím však nepřišla na to, jak se s ní vyrovnat; pokaždé, když se domnívala, že se jí to podařilo, stalo se něco, co jí podrazilo nohy, buď ji někdo opustil, nebo jí došli cigarety*" (s. 313).

Román *Němci* nie je o vojne, hoci do veľkej časti je jeho dej do jej obdobia zasadený. Udalosti 20. storočia sú len kulisou, to podstatné tvorí rodinná história a postavy, ktorých vnútro a hlavne vývoj Katalpa opatrne odhaľuje. Nikam sa neponáhľa, príbeh rozvetvuje, aby sa v závere vrátila k jeho koreňom – prečo matka opustila svoje dvojmesačné dieťa a odišla bez neho do Nemecka? A prečo si po neho po vojne či páde režimu neprišla? Otec rozprávačky preto, pochopiteľne, zostal zatrpknutým a nešťastným rodičom: „*Museli jsme být ostražití, stále na pozoru, protože život s ním se podobal chůzi po zamrzlém rybníce, neměli jsme tušení, jak je led pod našimi nohami silný. Někdy jsme si mohli dovolit, cokoli nás napadlo, a otec se jen blahosklonně usmíval, jindy stačilo neopatrné slovo a sesypal se, křičel a odcházel s prásknutím dveří*" (s. 13).

Katalpa je citlivá voči chybám svojich hrdinov a hrdiniek a takisto úprimná pri ich objasňovaní. O narušených medziľudských vzťahoch medzi najbližšími píše originálne, pretože ponúka aj perspektívu Nemcov na anektovanom území. Zaslúžene za svoj román získala cenu Česká kniha 2013 aj nomináciu na Magnesiu Literu.

¹ Pozri: <https://vltava.rozhlas.cz/jakuba-katalpa-nemci-5041716>.